

College voor Toetsen en Examens

MUZIEK VMBO GT

SYLLABUS CENTRAAL EXAMEN 2018

Versie 2, juni 2016

Inhoud

Voorwoord	5
1 Verdeling examinering CE/SE	6
2 Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	7

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma geldt tot nader order.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan een syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten, bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2018. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2019 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld.

Het CvTE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs.

In de syllabi 2018 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2017 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2018 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvTE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@hetcvte.nl of aan CvTE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Toetsen en Examens,
Drs. P.J.J. Hendrikse

1 Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof muziek GT over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
MU/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		GT	
MU/K/2	Basisvaardigheden	X		GT	
MU/K/3	Leervaardigheden in het vak muziek	X	GT	GT	
MU/K/4	Musiceren: zingen en spelen	X		GT	
MU/K/5	Vormgeven: improviseren/componeren	X		GT	
MU/K/6	Presenteren	X		GT	
MU/K/7	Beluisteren	X	GT		GT
MU/K/8	Muziek en maatschappij	X	GT		GT
MU/K/9	Muziek en andere kunsten	X	GT		GT
MU/V/1	Eindopdracht	X		GT	
MU/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	X		GT	
MU/V/3	Vaardigheden in samenhang	X	GT		GT

2 Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

MU/K/3	Leervaardigheden in het vak muziek De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden, zoals het toepassen van muzikale begrippen, die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen.
---------------	---

* = begrippen met een * worden in het CSE niet actief bevraagd.

Dat wil zeggen dat de betreffende begrippen in de examentekst kunnen voorkomen in een vraagstelling (herkennen), maar niet als antwoord worden gevraagd (herkennen en benoemen).

Bepaalde begrippen, bijvoorbeeld klankkleur, kunnen ook visueel aan de orde komen.

NB. De begrippen zijn in deze syllabus anders geordend dan voorheen. Tevens zijn er begrippen toegevoegd, geschrapt, anders benoemd dan wel vervangen.

a. Ritme
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce <ul style="list-style-type: none">
• herkennen en benoemen van:<ul style="list-style-type: none">
- notenwaarden, rusten en ritmische figuren
• volgen van een ritme, eventueel via een grafische voorstelling
• interpreteren van veranderingen en contrasten
begrippen <ul style="list-style-type: none">
• break
• fill
• ritmisch ostinaat/ ostinato
• swing*
• syncope
• toonduur<ul style="list-style-type: none">
- notenwaarden: hele tot en met zestiende noot
- rusten: hele tot en met zestiende rust
- verlenging van een noot met een punt achter de noot
- verbindingsboog
• triool (als achtsten triool)

b. Maat

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van:
  - maataccenten
  - maatsoorten
  - maatwisselingen

begrippen

- beat en afterbeat
- maataanduiding
  - tweedelig: 2/4, 4/4, C, 6/8
  - driedelig: 3/4, 3/8
- maatstreep
- maatwisseling
- opmaat

c. Tempo

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van:
  - goed te onderscheiden tempi in drie categorieën: langzaam, rustig en snel
  - tempowijzigingen
- interpreteren van veranderingen en contrasten
- interpreteren van tempokeuzes in een compositie

begrippen

- tempo-aanduidingen
  - klassiek: adagio, andante, allegro
  - pop: slow, medium, fast
- tempowijzigingen
  - accelerando
  - ritenuto

d. Toonhoogte

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- volgen van een melodie eventueel via een grafische voorstelling
- herkennen van veranderingen en contrasten

begrippen

- het notenschrift
  - absolute notennamen
  - G-sleutel,
  - F-sleutel *
  - voortekens: herstellingsteken, kruis, mol

e. Toonsoort

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen van majeur en mineur in luistervoorbeelden

begrippen

- majeur *
- mineur *

f. Dynamiek

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van het verloop van de dynamiek van een compositie via een traditionele -of grafische notatie
- dynamiek tekens noteren / invullen in een luistervoorbeeld, uitgaande van ten minste één gegeven teken
- interpreteren van veranderingen en contrasten

begrippen

- dynamiek aanduidingen
  - fortissimo ff, forte f, mezzo-forte mf, piano p, pianissimo pp,
  - crescendo <, decrescendo >.
- fade out
- overgangsdynamiek
- terrassendynamiek

g. Samenklank

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van: eenstemmigheid, tweestemmigheid
- herkennen van meerstemmigheid*
- herkennen, benoemen en onderscheiden van:
  - vormen van éénstemmigheid/ meerstemmigheid*
  - spanning en ontspanning
- volgen van een (eenvoudig) akkoordenschema
- interpreteren van veranderingen en contrasten

begrippen

- akkoord*, akkoordenschema*
- homofonie, polyfonie en unisono
- tweeklank

h. Uitvoeringspraktijk

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van:
  - articulatiwijzen
  - speeltechnieken en effecten
  - uitvoeringswijzen
- het herkennen van versieringen

begrippen

- articulatie
  - legato, staccato
- speeltechnieken en effecten
  - aanslaan / tokkelen (gitaar)
  - aanslaan / raspen / schudden (slaginstrumenten)
  - glissando
  - pizzicato/tokkelen / strijken (strijkinstrumenten)
  - scratchen
  - slappen (basgitaar)
- uitvoeringswijzen
  - a capella
  - akoestisch
  - elektronisch
  - cover*
  - fermate*
  - herhalingstekens*
  - slaggitaar en sologitaar (leadgitaar)
  - stemgebruik: human beatbox*, rappen
  - tutti - solo
  - unplugged*
  - versiering*

i. Klankkleur

luister- en kijkvaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- auditief en visueel herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde instrumenten en orkesten & ensembles
- auditief herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde zangstemmen
- het auditieve verschil tussen de in de begrippenlijst genoemde instrumenten, zangstemmen en orkesten & ensembles maar niet het **auditieve** verschil tussen:
  - beatriing - tamboerijn
  - bongo('s) - conga('s) - djembé
  - cabasa - guiro - rasp
  - castagnetten - claves - woodblock
  - maraca('s) - shaker
  - vibrafoon - metallofoon
  - keyboard - synthesizer
  - xylofoon-marimba

begrippen

- slaginstrumenten:
  - zonder vel:
beatriing
bekkens / cymbals
buis klokken
cabasa, guiro / rasp
castagnetten, claves, woodblock
cow-bell
hi-hat (gesloten en open)
klokkenspel
maraca('s), shaker
tamtam
triangel
vibrafoon / metallofoon
xylofoon / marimba
  - met vel:
bassdrum/kick(drum)
bongo('s), conga('s), djembé
floor tom
grote trom
kleine trom/snaredrum
pauk(en)
tamboerijn
tomtoms
- drumstel bestaande uit:
bassdrum/kick(drum), cymbals/bekkens, floor tom, hi-hat, snaredrum, tomtoms
- blaasinstrumenten
  - houten blaasinstrumenten:
blokfluit
panfluit
(dwars)fluit
hobo
klarinet
fagot
saxofoon

- koperen blaasinstrumenten:
trompet
hoorn
trombone
tuba

- blaas-/toetsinstrumenten:
accordeon
orgel

- snaarinstrumenten

- getokkeld:
akoestische gitaar
elektrische gitaar
basgitaar
harp
klavecimbel

- gestreken:
viool
altviool*
cello
contrabas

- aangeslagen:
piano

- elektronische en elektrisch versterkte instrumenten:
basgitaar
elektrische gitaar
keyboard/synthesizer

- de menselijke stem:
sopraan, alt, tenor, bas

- orkesten en ensembles

- vocale ensembles:
achtergrondkoor/backing vocals
gemengd koor
mannenkoor
vrouwenkoor

- instrumentale ensembles:
bigband
jazzcombo
blaasorkest (harmonie*/ fanfare*/ brassband*)
rockgroep/popgroep
strijkorkest, strijkers, strings
symfonieorkest

j. Melodische relaties

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van:
  - melodische figuren
  - melodische relaties
  - melodische veranderingen

begrippen

- break
- motief
- ostinato
- riff
- sequens*
- thema
- voor- en nazin

k. Liedsoorten

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

x

l. Rondo

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

x

m. Dansen

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

x

n. Variatie

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen en benoemen van:
  - improvisatie
  - variatie
- volgen van een bepaald gegeven wanneer dit gevarieerd wordt
- interpreteren van een gegeven wanneer dit gevarieerd wordt

begrippen

- improvisatie
- variatie
  - variaties op een:
(akkoorden)schema*, melodie, ritme

o. Concerterende structuren

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

x

p. Symfonische structuren

luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

x

q. Homofone en polyfone structuren

Luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- herkennen, benoemen en onderscheiden van:
  - gelijke/parallele beweging/ tweede stem
  - imitatie
  - tegenbeweging
  - tegenmelodie/tegenstem
- herkennen en benoemen van:
  - canon
  - homofonie
  - polyfonie
- volgen van steminzetten

begrippen

- canon
- gelijke/parallele beweging/ tweede stem
- homofonie
- imitatie
- polyfonie
- tegenbeweging
- tegenmelodie/tegenstem

r. Mis, oratorium, opera, musical

Luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

x

begrippen

- aria*
- opera
- song*
- musical

s. Vorm

Luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce

- volgen en noteren van een vormschema

begrippen

- bridge
- couplet/verse
- intro/inleiding/voorspel
- naspel/coda
- refrein/chorus
- tussenspel
- vormschema* (letterschema zo nodig met accenten)

Addendum begrippenlijst

klankkleur:

Bij het benoemen van instrumenten moet men zich niet laten leiden door het (foutieve) spraakgebruik of de lokale gewoonte. Een aantal voorbeelden van benamingen die niet toegestaan zijn:

juiste benaming	niet goed
kleine trom/snaredrum	trommel
maraca(`s), shaker	sambaballen
blokfluit	fluit
panfluit	fluit
trombone	schuiftrompet

Twee uitzonderingen die op het bovenstaande gemaakt worden zijn:

allebei goed
tamtam of gong
dwarsfluit of fluit

Voor het vmbo genoteerde omschrijvingen:

afterbeat:	benadrukken van onbeklemtoonde maatdelen
beat:	beklemtoond maatdeel, tel
bigband:	groot jazzorkest
break:	onderbreking van de begeleiding gedurende een of twee maten waarin een solist doorspeelt
bridge:	tussenstuk in een popsong dat muzikaal en tekstueel afwijkt van refrein en couplet
combo:	klein ensemble van drie tot acht muzikanten
fill:	ingevoegde korte ritmische figuur
riff:	muzikale frase, wordt herhaald tijdens de hele song en geeft er een eigen karakter aan
scratchen:	het met de hand ritmisch heen en weer bewegen van een vinylplaat/cd waardoor een krassend geluid ontstaat
slappen:	slaan op de snaren van de basgitaar
solo:	alleen, of solomoment met begeleiding
swing:	ritmische intensiteit door triolenfeet
unplugged:	uitvoering in (overwegend) akoestische bezetting

MU/K/7	Beluisteren De kandidaat kan <ul style="list-style-type: none"> - de notatie van ritmische en melodische fragmenten volgen - muzikale begrippen herkennen, benoemen en/of noteren
---------------	--

Toelichting

Ritmisch fragment: bestaat uit alleen een ritme (zie voor toonduur de begrippenlijst)

Melodisch fragment: bestaat uit ritme en toonhoogte

(Muziek)notatie: grafische notatie en traditionele notatie

Muzikale begrippen

NB. Indien er sprake is van een **technische term** dan wordt daarmee bedoeld een van de begrippen zoals vermeld in deze syllabus.

Noteren: aanvullen, ordenen, wijzigen van grafische notatietekens en/of woorden/letters

MU/K/8	Muziek en maatschappij De kandidaat kan <ul style="list-style-type: none"> - muziek in verband brengen met betekenissen en functies ervan - de eigen muzikale beleving verwoorden en bij het bepalen van een eigen standpunt de meningen van anderen betrekken - in de argumentatie voor het standpunt verwijzen naar muzikale aspecten en/ of functies en betekenissen van muziek
---------------	---

Toelichting

Het betreft muziek uit een musiceerprogramma en beluisterde muziek.

In het CSE gaat het alleen over *beluisterde muziek* oftewel muziek die tijdens het examen wordt aangeboden.

In het CSE moeten kandidaten muziek in verband brengen met *betekenissen* van muziek in relatie tot muzikale aspecten. Het gaat dan niet om subjectieve/associatieve betekenissen.

In veel gevallen heeft muziek *betekenis* omdat muziek gekoppeld is aan tekst (vocale muziek). Bijvoorbeeld melodie en ritme kunnen een neutrale drager zijn van de tekst, maar kunnen ook sfeer, stemming, emoties van een tekst onderstrepen/ versterken of omgekeerd een andere sfeer hebben dan de tekst. Een en ander is sterk afhankelijk van de muziekstijl.

Hetzelfde onderscheid kan gemaakt worden voor de instrumentale begeleiding van vocale muziek. In de ene muziekstijl zal de begeleiding vooral neutraal zijn in de andere muziekstijl zal het streven zijn de inhoud van de tekst te versterken.

Voor instrumentale muziek kan een onderscheid gemaakt worden tussen muziek met en zonder verwijzing naar een buitenmuzikale betekenis. Tussen het ene en het andere uiterste zijn vele varianten mogelijk. Filmmuziek, de muziek bij een dansvoorstelling, muziek in een toneelvoorstelling: er zal op een of andere manier een verband zijn tussen de inhoud van de film/ voorstelling en de muziek. Instrumentale muziek heeft vaak een titel die verwijst naar een buitenmuzikaal gegeven. Dit is in het bijzonder het

geval bij 19de eeuwse (en latere) programmamuziek. In min of meerdere mate zal er sprake zijn van een illustratie met muzikale middelen van dat buitenmuzikale gegeven. Tempoaanduidingen in met name de klassieke muziek geven niet alleen aan hoe snel/langzaam een stuk gespeeld moet worden, maar geven ook een aanuiding van de stemming van het stuk.

Muziek is een spel met klank en stilte en soms is de enige betekenis te vinden in het spel met de muzikale middelen.

In het CSE moeten kandidaten muziek ook in verband brengen met *functies* van muziek in relatie tot muzikale aspecten.

Functies van muziek zijn onder andere:

dansmuziek, filmmuziek, achtergrondmuziek, religieuze muziek, wereldlijke muziek, muziek en arbeid, muziek en concert, muziek als handelswaar, muziek als decoratie, muziek als ontspanning, muziek als illustratie en muziek als therapie. Er is een directe relatie tussen betekenissen en functies van muziek.

In het CSE moeten kandidaten aan de hand van muzikale kenmerken functies kunnen noemen, verklaren of met afbeeldingen of videofragmenten in verband brengen.

Muzikale kenmerken zijn bijvoorbeeld bij:

- dansmuziek: sterke ritmische accenten; duidelijke vormstructuur
- achtergrondmuziek: weinig verandering in dynamiek; een matig tempo; geen op de voorgrond dringende zangpartijen
- muziek als handelswaar (commerciële functie): meezingbaar refrein; makkelijke, herkenbare melodie

Voorbeelden van *mening van anderen* zijn:

- tekst (beeld en/ of woord)
- afbeelding

Bijvoorbeeld: recensie, inlaycard van een cd, interview.

MU/K/9	Muziek en andere kunsten De kandidaat kan <ul style="list-style-type: none"> - binnen een muziekproductie andere kunstvormen dan muziek herkennen en de functies ervan benoemen - zich praktisch en theoretisch voorbereiden op een bezoek aan een voorstelling waarin meerdere kunstvormen aan de orde komen en verslag doen van de functies van de diverse kunstvormen in de voorstelling
---------------	--

Toelichting

Alleen de tekst achter het eerste gedachtestreepje is van toepassing op het centraal schriftelijk examen.

Aspecten van de andere kunstvormen kunnen bevraagd worden voor zover ze door kijken beantwoord kunnen worden. De te geven antwoorden zijn niet vakspecifiek. De samenhang met muziek is duidelijk aanwezig.

Andere kunstvormen dan muziek zijn (met specificaties):

beeldende kunst	architectuur
	beeldhouwkunst
	grafische vormgeving
	industriële vormgeving
	mode
	schilderkunst
dans	klassiek ballet
	moderne dans
	danstrends zoals breakdance, streetdance
drama	bijvoorbeeld toneel, soap
film	bijvoorbeeld speelfilm, documentaire, tv serie, videokunst/ audiovisuele kunst
literatuur	teksten (beeld en/ of woord)

De specificaties van de kunstvormen in de tweede kolom worden in het CSE niet actief bevraagd.

De kandidaat bekijkt hoe de verschillende kunstvormen samengaan en welke functie ze in het geheel vervullen: Wat dragen de toegepaste kunstvormen bij? Hoe ondersteunen ze? Wat is het effect van de specifieke manier waarop de verschillende kunstvormen samen gebruikt worden?

Functionies kunnen bijvoorbeeld zijn:

- verhalende functie
- functie ter decoratie / verfraaiing
- functie ter ontspanning

Bijvoorbeeld:

Dans: de dans in een videoclip, waarin de dans een decoratieve functie heeft

Drama: de dramatische structuur in een musical om een verhaallijn weer te geven (verhalende functie).

Beeldende kunst: in een opera, waarin de beeldende kunst (het decor) bijvoorbeeld een decoratieve functie heeft.

Filmprojectie om de dramatische en emotionele impact te versterken.

MU/V/3	Vaardigheden in samenhang De kandidaat kan de vaardigheden uit de eindtermen van het kerndeel in samenhang toepassen.
---------------	---

